

тобто такі конструкції, у яких відтворюється та чи інша реальність, які складаються із взаємозв'язаних елементів, функціонуючих як одне ціле.

Мовна система – це система, що поряд із системними фактами та явищами допускає використання несистемних фактів і явищ, оскільки вона пов'язана з іншими системами. Мовна система – це ієрархічно організована й певним чином упорядкована цільність взаємопов'язаних систем і підсистем (фонетичної, семантичної, граматичної), що перебувають у парадигматичних і синтагматичних відношеннях. Системність і структурність дають змогу стверджувати, що у мовній системі можливе моделювання. Природний світ відображається в мові й моделюється тільки тоді, коли він представлений у вигляді мовних творів (текстів). Мова ж проявляється у функціонуванні в мовленнєвій діяльності (звичайне спілкування, переклад, навчання мові), а отже, моделюються і різні типи мовленнєвої діяльності (моделі розуміння, породження тексту, моделі перекладу, інтелектуальні системи, які використовують діалог на природній мові).

Таким чином, особливістю мовного моделювання є те, що моделюється і картина світу, яку мова представляє, і мовна діяльність, в якій мова функціонує, і мовний механізм, що управляє правилами створення слів, побудови речень, тексту, і мовні твори, які є результатами мовної діяльності [3].

Коли визнати, що з функціональної точки зору прикладна лінгвістика – це „наукова дисципліна, в якій вивчаються і розробляються засоби оптимізації функціонування мови” [1], то особливість прикладного опису полягає в тому, що він орієнтується на конкретні умови, а не на всю мову в цілому. Якщо ж визнати, що найважливішим для прикладного використання лінгвістичних знань є оптимізація, тоді оптимізується, тобто моделюється такий мовний компонент, який потрібний для вирішення конкретної поставленої проблеми, а модель як результат представлення конкретного мовного компонента виявляється тільки одним з етапів прикладного опису, і не викликає сумніву той факт, що сьогодні вся сукупність проблем ПЛІ вирішується за допомогою комп'ютерної обробки даних. Тому інформатика, програмування, експертні системи, бази даних, лінгвістичне забезпечення комп'ютерних систем – це ті галузі знань, що безпосередньо пов'язані з можливістю обробки мовних даних.

Тому, підбиваючи підсумок, слід зазначити, що концептуально основою для створення ефективної навчальної системи може бути концептуальна інтегральна модель, функціональна за спрямованістю, конструктивна за духом, яка може показати місце мови у вирішенні проблем світорозуміння та її участі в пізнавальній діяльності людини.

Література

1. Баранов А. Н. Введение в прикладную лингвистику. – М.: УРСС, 2001. – С. 7.
2. Селіванова О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. – Полтава: Довкілля-К, 2006. – 716 с.
3. Філіппова Н. М. Вступ до прикладної лінгвістики: Моделювання у мові: Навчальний посібник. – Миколаїв: НУК, 2004. – 36 с.

ЛІНГВІСТИЧНІ ПОРТАЛИ, ІНФОРМАЦІЙНИЙ ПОШУК

Н. Дарчук, к. філол. н., *О. Сірук*, *В. Сорокін*^{*}
Київський національний університет ім. Т. Шевченка (Київ)
УДК 161.2. 81'33

ЛІНГВІСТИЧНИЙ ПОРТАЛ MOVA.INFO: ТРИ РОКИ В МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ

Лінгвістичний портал MOVA.info в мережі Інтернет є одним із провідних центрів для всіх, хто зацікавлений у швидкому отриманні якісної інформації про українську мову в контексті як культурного та суспільно-політичного, так і “професійного” її життя. Стаття присвячена: звітуванню про здійснену нами останнім часом роботу; підсумкам опрацювання напрямків розвитку, аналізу продуктивності, пошукам нових ділянок роботи.

Коротка історична довідка. Лінгвістичний портал MOVA.info в мережі Інтернет існує вже більше трьох років. 12 січня 2003 року було запущено першу версію

^{*} © Н. Дарчук, О. Сірук, В. Сорокін, 2006

лінгвістичного порталу. Вона містила такі основні рубрики, як «Наші проекти», «Новини», «Конференції», «Опитування», «Лінгвокалендар». 12 жовтня 2004 – офіційна презентація лінгвістичного порталу MOVA.info в Інституті філології. 27 квітня 2006 – підсумки роботи.

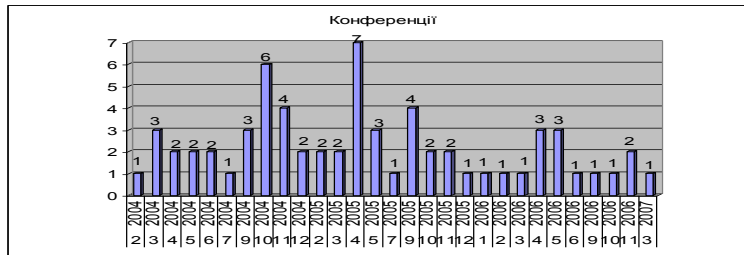
Огляд **основних напрямків роботи** відповідно до тематичної структури лінгвістичного порталу MOVA.info. свідчить про **розширення тематичного та кількісного наповнення порталу.**

Структура порталу

Інформаційний блок	Інтерактивний блок	Розважальний блок	Науково-освітній блок
<ul style="list-style-type: none"> • Анонси конференцій • Новини • Лінгвокалендар • Читальна зала • Лінки 	<ul style="list-style-type: none"> • Довідкова служба • Форум • Опитування • Гостьова книга 	<ul style="list-style-type: none"> • Ігри • Цитати • Конкурси 	<ul style="list-style-type: none"> • Електронний підручник • Словники

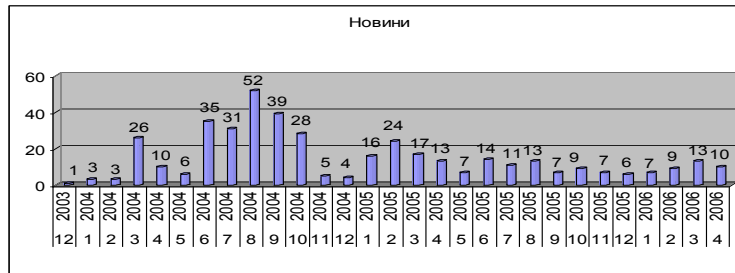
Інформаційний блок

1. Анонси конференцій і подій з філологічного життя

Загальна кількість аносованих конференцій – 65. До рубрики потрапляють оголошення як про українські, так і про зарубіжні конференції та семінари з філологічної тематики.

2. Новини

Загальна кількість новин – 426. Стосуються здебільшого подій літературного життя, нових книг та книгодрукування в Україні, політичних питань функціонування української та інших мов в Україні, міжнародні філологічні новини. Наповнення рубрики регулярне. Працює розсилка новин для зареєстрованих користувачів.

3. **Лінгвокалендар** – 476 персоналій та знакових для філології подій (інформація як коротка, так і розгорнута, з фотографіями).

4. **Читальна зала** – регулярне оновлення бази нових надходжень з лінгвістичної та дотичної тематики. Поповнюється з сайтів бібліотек, філологічної періодики, книжкових ярмарків. Також поповнюється науковими статтями з різних галузей мовознавства.

5. **Лінки** – широкий тематичний і кількісний спектр. У центрі уваги – ресурси з лінгвістики, і перш за все – української. Окрім цього – літературознавство і персональні сайти митців, видавнича справа, історія, культура, мистецтво, електронні бібліотеки, здебільшого – українські. Розділ наново впорядковано, додано більш ніж триста нових посилань.

1. Українська мова (сайти, безпосередньо пов'язані з різними аспектами функціонування української мови у світах реальному та віртуальному, мовні ресурси від освітянсько-новинних до розважальних)

2. Українська література (про літературу – як від критиків-теоретиків, так і від митців-письменників. Інформація від сивої давнини до активної сучасності, від лірики до публіцистики, переклади, авторські сторінки та багато іншого на всі смаки.)

3. Українська історія, культура, мистецтво (Сучасне мистецтво України, історія України, віртуальний театральний проєкт, Українська Співка, втрачені храми м. Києва. Цікавинки для істориків та усіх любителів культури і мистецтва.)

4. Українські видавництва (віртуальний видавничий калейдоскоп України. Сайти таких найвідоміших видавництв, як "Просвіта", "Афіша", "Літопис", видавництво ім. Олени Теліги, "Дух і літера", "Знання", "Основи", "Смолоскіп", "Кальварія" тощо.)

5. Авторські сайти (Подано сайти письменників та поетів, сучасних і не дуже, трохи укарїнських, трохи зарубіжних. Сайти письменників-емігрантів.)

6. Літературні угруповання (сайти літературних угруповань – від локальних до загальноукраїнських.)

7. Електронні бібліотеки (представлено солідні українські електронні книжкові зібрання типу "Бібліотека світової літератури – оригінали та переклади", "Поетика" тощо. Незамінний помічник для тих, хто шукає інтернет-версії творів українських класиків та сучасників.)

8. Книгарні та бібліотеки (Онлайн-книгарні та бібліотеки України)

9. Для маленьких мовців (Добірка сайтів для дітей. Вірші, скоромовки та всілякі цікавинки.)

10. Громада (Інформація про українців за кордоном та різні товариства України.)

11. Музика (Добірка сайтів українських виконавців. Можна знайти і музику в форматі MP3, і кліпи, і тексти пісень)

12. Вищі навчальні заклади (Добірка сайтів українських університетів, інститутів, вищих навчальних закладів з філологічними факультетами, які певним чином пов'язані з українською мовою та зокрема – з комп'ютерною лінгвістикою.)

13. Преса (Добірка сайтів українського та зарубіжного радіо, преси, телебачення, загалом передових видань українського та світового інформаційного простору)

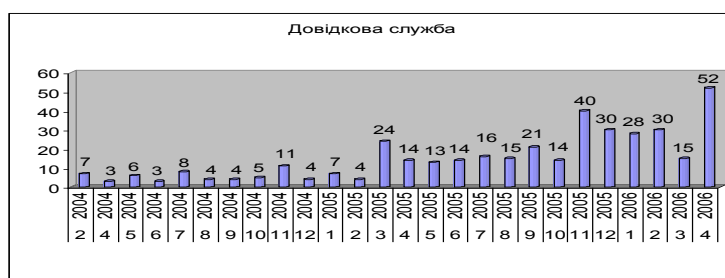
14. Україна політична (Сайти офіційних установ, політичних організацій, партій, урядові портали. Теоретично – живі зразки офіційно-ділового стилю сучасної української мови.)

15. Культурні центри та інститути (Добірка наукових культурно-мовних інституцій для тих, хто хоче вивчити іноземні мови або просто хоче поспілкуватися іноземною мовою)

16. Університети Світу (Низка університетів світу, які мають зв'язок з лінгвістикою) тощо.

Інтерактивний блок

1. **Довідкова служба**

Загальна кількість запитань за період з часу презентації – 357, загалом – 392. Тематика більшості запитань – з написання великої-малої літер у власних назвах, відмінювання і транслітерування прізвищ, стандартів офіційно-ділового мовлення, стилістики («чи можна так сказати...»), перекладу термінів з інших мов. Часто уточнення і розгорнуте обговорення запитань та проектів йде на **Форумі**. Усе це вказує напрямки і дає матеріал для роботи викладачам, вчителям, термінознавцям і правописній комісії.

2. **Розсилка** новин, інформації про конференції та відповідей довідкової служби – функціонує регулярно, йде відкрите спілкування з користувачами щодо обговорюваних запитань. Для того, щоб отримувати повідомлення про нові конференції та новини на сайті, слід зареєструватися та на сторінці «Мій профіль» відмітити відповідні прапорці. У відповідь абонентам будуть надсилатися заголовки та короткий опис новин або конференцій. Отримувати повідомлення про структурні оновлення на порталі можна також шляхом реєстрації на відстеження певної теми.

3. **Опитування** стосуються переважно проблем соціо- і психолінгвістики. Темі і варіанти відповідей пропонуються як адміністраторами лінгвістичного порталу, так і користувачами.

4. **Гостьова книга. Відгуки** – це й конструктивна критика та підказки (що змусило нас взятися до редагування підручника і тестів, примушувало пильно вчитувати тексти порталних матеріалів), і позитивні відгуки, які ще більше надихали на роботу усвідомленням того, що це не просто потрібно, а необхідно широкому загалу. Надійшли також пропозиції співпраці й допомоги, що найбільше нас радує, адже, як говорить давня мудрість, добре щось зробити самому, а ще краще – зуміти своєю роботою зацікавити людей так, щоб вони самі захотіли зробити, навчитися, допомогти. Ми охоче надали місце для започаткованих іншими розробниками проектів (напр., Сергій Адамчук запропонував нам розвинути і інтегрувати з *moval.info* «Відкритий словник неологізмів»).

Науково-освітній блок

Електронний підручник з української мови. Була проведена серйозна робота щодо зміни дизайну, вдосконалення структури, загального редагування. Додано розділ «Синтаксис», з тестами. Кожний підрозділ Електронного підручника **структурований** у такий спосіб:

теоретична частина, де коротко викладено теоретичний матеріал із визначеної теми, обґрунтовано основні терміни та поняття, орфографічні або орфографічні правила; практична частина, де якій подаються практичні завдання для засвоєння викладеної теорії та набуття практичних навичок.

У кожному з модулів пропонуються практичні завдання двох типів: тести для самоперевірки та вправи. Практичні завдання мають зв'язок з теоретичною частиною: у разі вибору неправильної відповіді у тестах або помилки у вправі висвітлюється правило або теоретичний пункт, що допоможуть виправити зроблену помилку. Вивчення кожного модуля закінчується контрольними тестами, які дозволять оцінити набуті знання. У межах модуля є термінологічний словник тезаурусного типу, де системно подається трактування основних термінів певного мовознавчого підрозділу.

Комплексна навчальна система розрахована на широкий загал – учнів загальноосвітніх шкіл, абітурієнтів, студентів-філологів та інших спеціальностей вищих навчальних закладів і всіх, хто бажає вдосконалити та перевірити свої знання з

української мови. (Апробовану систему планується рекомендувати для впровадження в навчальний процес вищих і середніх навчальних закладів України.)

Розміщення автоматизованого навчального комплексу в мережі Інтернет у режимі "online" надасть вільний доступ до неї як в Україні, так і за її межами.

Окремого розділу заслуговує і **словникарська діяльність**. Тут є як **статичні** і популярні проекти на кшталт чотиримовного словника наукової термінології, так і **відкриті** для користувача системи («Відкритий словник новітніх термінів»).

Презентовано ряд комп'ютерних словників.

1. Спеціалізований **тезаурус з комп'ютерної ідеографії** (онлайн-версія аналогічного комп'ютерного словника) представляє терміносистему комп'ютерної ідеографії, яка на сьогодні налічує 75 термінів. Одиниці є характерними для цього типу словників – це іменники й іменниково-іменникові чи іменниково-прикметникові словосполучення у різних комбінаціях (також у формі абревіатур) обсягом від 2 до 4 слів. Переважна частина одиниць стосується тільки предметної галузі, але є й спільні з іншими мовознавчими розділами. Макроструктура тезауруса представлена родо-видовим деревом термінів. Максимальна глибина ієрархізації складає шість інтервалів. Словникова стаття ТКІ складається з заголовної одиниці-терміна та дефініції. Автори: О. Сірук (лінгвістична частина), В. Сорокін (програмне забезпечення).

2. **Семантичний словник** української мови є пілотним проектом лабораторії комп'ютерної лінгвістики та кафедри сучасної української мови. На сьогодні у базу введено близько 30 слів назв рослин і показано їх семантичні складові та відношення між ними. Слова можна переглядати як за їх назвою, так і за семантичними групами чи значеннями, що складають ці слова. Лексичне наповнення підготували студенти 3-го курсу спеціальності "Українська мова та література" під керівництвом д.ф.н., проф. Вовк П. С. Проект відкритий для наповнення і розширення. Можна легко додавати інформацію про інші слова. Також, за необхідності, можна змінювати і розширювати саму структуру сайту і бази даних.

3. **Лінгвістична енциклопедія** – довідковий філологічний ресурс. Складається з двох великих розділів: "Події", де подано коротку інформацію про важливі для вітчизняної мовно-літературно-освітньої історії дати, та "Особи", присвячену видатним українським мовознавцям, літературознавцям, письменникам. Тепер у списку подій та особистостей можна відбирати записи за місяцями. Довелося також відмовитися від стандартного для бази даних поля дати.

4. Літературний проект **"Вавилон"**. На сьогодні у базі даних міститься загальна інформація про 100 письменників. Переважно це лауреати Нобелівської премії. Пошук можна вести за допомогою поля, куди вводиться ім'я автора або назва твору, як мовою оригіналу, так і українською. Також наявний алфавітний покажчик прізвищ авторів.

Інформація про авторів структурована таким чином:

1. загальний блок (повторюється на кожній сторінці про автора). Містить загальну інформацію про автора – фото, дата і місце народження та смерті, ім'я в оригіналі, короткий опис його творчості тощо;
2. список творів. Ця сторінка завантажується за замовчуванням. Містить список основних творів автора. Для деяких творів може бути подана детальніша інформація на окремих сторінках;
3. біографія. Якщо ця сторінка активна, то на ній розміщена біографія автора;
4. критика. Якщо ця сторінка активна, то на ній розміщено загальний огляд творчості автора.

Джерела інформації про авторів – це довідник про нобелівських лауреатів, сайт нобелівського комітету, різні енциклопедії, у тому числі електронні. Проект відкритий для наповнення і розширення. Розробник – Д. Кузьменко.

Розділ словників **поповнився** також такими лексикографічними проектами, як "Глоса" (англійсько-українська частина. Словник створено в Київському національному лінгвістичному університеті), першою версією українсько-сербського словника, відкритим словником проти суржику (дякуємо за ідею користувачеві нашого порталу), чотиримовним словником наукової термінології з фізики, хімії та теоретичної хімії (надалі планується активізувати підсистему виведення наголосу в українській та російській частинах словника). Завдяки співпраці з Інститутом мовознавства ім. О. О. Потебні НАН України зроблено вебверсію частотних словників наукової прози, розроблених у відділі структурно-математичної лінгвістики інституту. **Доопрацьовано**

частотний словник публіцистичного стилю, зокрема додано можливість будувати конкорданс, переглядати частотні характеристики граматичних класів, подано зведений частотний словник, функцію попарного порівняння між підвбірками та зі зведеним словником. **Оновлено** функціональність поетичного частотного словника: тепер картку конкордансу можна будувати не тільки для слів, але й для граматичних кодів (з відповідної сторінки статистики).

1. Якщо ви хочете сказати щось українською, а вдалого слова підібрати не можете (в кращому випадку ви знаєте назву цього терміну англійською чи російською або такого слова навіть у словнику знайти не можна – звертайтеся до **"Відкритого словника новітніх термінів"**. Проект пропонує придумати, розглянути різні варіанти та вибрати той, який найкраще відповідає контексту та найкраще вписується в українську мову. Тут можна пропонувати українські відповідники, голосувати за різні варіанти та обговорювати терміни.

2. **«Відкритий словник виправлень суржиків»**. Проект присвячений виконанню одного з найважливіших лінгвістичних завдань – очищенню літературної мови від ненормативних конструкцій. Словник є відкритим, тобто дає можливість зареєстрованим користувачам порталу вносити помилкові форми з контекстом, правильний варіант відповіді та визначати категорію помилки. Словник відображає особисту думку дописувачів, яка може не збігатися з нормами української мови.

Слово	Фраза	Правильно	Джерело помилки	Посилання/дата	Категорія	Коментар
виплекувати	Галичина виплекує таких дітей	Галичина плакає, ростить таких дітей	Львівське радіо	4.Ш.2001 14:05	непр.сл.	безграматна фантазія мовця

Розважальний блок

1. Конкурс «Наймилозвучніше слово української мови». Цей конкурс-опитування започатковано нами для усіх закоханих в українську мову: для батьків і дітей, для академіків і для школярів, для українців з діда-прадіда і для тих, хто тільки починає відкривати для себе барви української мови. Можна або обрати один з представлених у голосуванні варіантів, або додати те нове слово, яке вважаєте наймилозвучнішим в українській мові, з коротким описом його значення. Проголосувати можна окремо в кожній з трьох категорій. Кожен користувач має можливість через два тижні після першого голосування проголосувати ще раз, а також додати не більше 5 слів. Користувачами серед жіночих імен були відзначені (подаємо з ремарками авторів) Богдася, Гафійка, Ганнуся, Даринка («лагідне від "Дарина", ім'я – свідчення того, що Вона є подарунком (Долі?)»), Іванна, Ілона, Леся, Олена («асоціюється з оленем тобто з кимось дуже граційним, рухливим, тендітним та спритним»), Оленка, Олюся, Оріся, Софійка тощо. Серед чоловічих імен – Василь, Гриць, Данило, Димитрій, Дмитро, Кирило, Максик, Микитась, Назар, Овсій, Орісь, Тимш, Ярема, Ярослав. Серед слів загального вжитку лідерами стали "малятко" та "кохання".

Загальний рейтинг розділів

Загальна кількість відвідувань – * Назва розділу

- 27310 – * Новини
- 22843 – * Особи
- 18331 – * Перекладач
- 16772 – * Чотиримовний науковий словник
- 14528 – * Анонси конференцій
- 13810 – * Лінгвістична бібліографія
- 10926 – * Відкритий словник
- 8811 – * Електронний підручник української мови
- 7836 – * Словники
- 7356 – * Відомі люди про Україну та мову

Що потрібно зробити.

1. Поповнити розважальний блок – лінгвістичні ігри, цитатник типу «страшне перо не в гусака», впроваджується проект лінгвістичних вікторин; – (поки тут тільки конкурс на найбільш милозвучне українське слово та імена – матеріал для роздумів для фонетистів, дослідників лінгвомелодики, а також психо- і соціолінгвістів (цікаво, що найчисельнішими мелодійними словами були лексеми на позначення малих істот, тварин, зменшено-пестливі назви))
2. Редагування тестів до Підручника, дизайн, тестування усієї системи;
3. Інтеграція довідкової служби з підручником тощо.

В. Могилевский, Т. Королева*
УДК 81'322

**КРИТЕРИАЛЬНАЯ МОДЕЛЬ СООТНЕСЕННОСТИ ИНТЕНСИВНОСТИ И
СЕМАНТИЧЕСКОГО ПРИЗНАКА С КОЛИЧЕСТВЕННЫМ ПРОЯВЛЕНИЕМ
ЕГО АКУСТИЧЕСКИХ КОРРЕЛЯТОВ**

The criteria model, moved forward in the article, reflects the correlation between the degree of semantic indicator being present in either member within the functional and semantic field "degree of responsibility" and acoustic characteristics of this indicator.

Результаты исследования характеристик идеализированных моделей просодического оформления фраз, передающих модальные значения [2], позволили выявить механизмы инвариантности и вариативности интонационных единиц модальной сферы. К числу наиболее существенных могут быть отнесены следующие обобщения экспериментально наблюдаемых фактов:

1) для компонентов функционально-семантических полей модальности определенных уровней существует взаимосвязь с известным инвентарем релевантных акустических признаков;

2) эта связь не является однозначной, что и объясняет невысокую эффективность попыток создания фиксированного "словаря интоном" модальной (а равно и любой иной языковой) сферы;

3) соотнесенность "интонация–смысл" вполне определенно может интерпретироваться как критериальная, суть которой заключается в том, что данной семиологической единице соответствует не фиксированный набор интонационных коррелятов, а совокупность критериев, сформулированных в виде определенных правил (предписывающих, допускающих, запрещающих) и исключений.

Критериальная модель может быть реализована в различных формах в зависимости от цели моделирования (обучение иноязычной речи, создание программных комплексов для систем синтеза и распознавания речи, искусственный интеллект и т.д.). В частности, для реализации "речевых" программ на ЭВМ эффективной формой использования критериальной модели может служить математическая модель:

$$P_s(\Phi_i, a_i) \Rightarrow S(g),$$

где $S(g)$ – семиологическая функция;

(g) – интенсивность семиологического признака;

$P(\Phi, a)$ – критериальная функция просодии;

Φ_i – максимальные изменения i -того акустического признака;

a_i – интенсивность i -того акустического признака.

При таком подходе характер изоморфизма единиц семантического и интонационного уровней языка может быть вполне определенно интерпретирован, если конкретизирован вид соотнесенности $a \Rightarrow g$.

Как показал анализ, для большинства функционально-семантических полей существует функциональная связь $a = f(g)$, причем аппроксимация ее в рамках методологии линейного программирования моделью $a = \sum b_k g^k$ позволяет считать коэффициенты данной модели критериями изоморфизма рассматриваемых языковых единиц. Критериальная модель, даже в случаях снижения до минимума числа критериев в ней, дает возможность вполне адекватно описывать интонационную структуру каждого компонента функционально-семантического поля модальности, являясь в то же время эффективным инструментом обобщения механизма вариативности акустических коррелятов модальности в пределах всего градуального ряда. Указанное свойство делает критериальную модель чрезвычайно полезной для целей автоматического распознавания и синтеза речи.

Убедительным подтверждением эффективности этого подхода явились результаты экспериментов по синтезу речевых стимулов на базе предложенных критериальных моделей с последующим аудиторским анализом синтезированных фраз. Иллюстрацией этого может служить опыт по синтезу фразы «*Vin priide zavtra*» при передаче модальных значений градуального ряда "степень ответственности": легкомысленно,

* © В. Могилевский, Т. Королева, 2006